

Karolina Kmiecik-Jusięga*, Justyna Kusztal**

* Akademia Ignatianum [karolina.kmiecik-jusiega@ignatianum.edu.pl]

** Uniwersytet Jagielloński [justyna.kusztal@uj.edu.pl]

**Sprawozdanie
z Ogólnopolskich Konferencji Naukowych z cyklu
„Nowe wyzwania w szkolnej profilaktyce”
Kraków, 12 czerwca 2015 r. i 3 czerwca 2016 r.**

Profesjonalizacja profilaktyki społecznej sukcesywnie determinuje działania nie tylko w zakresie badań naukowych i tworzenia nowych form kształcenia przyszłych profilaktyków, ale także w zakresie łączenia doświadczeń oraz wiedzy teoretyków i praktyków w obszarze zapobiegania zachowaniom ryzykownym i różnym formom niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży. Rozpoczęty w 2014 roku w murach Akademii Ignatianum w Krakowie cykl konferencji „Nowe wyzwania w szkolnej profilaktyce” ma być właśnie taką platformą wymiany myśli, refleksji, nowatorskich dokonań naukowych i koncepcji dotyczących profilaktyki społecznej. Konferencje, których głównym organizatorem jest Katedra Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Akademii Ignatianum, przy wsparciu Kuratorium Oświaty w Krakowie, mają na celu wypracowanie standardów merytorycznych i etycznych w myśleniu o profilaktyce jako o procesie edukacyjno-wychowawczym i o systemie, między innymi poprzez konsolidowanie środowisk naukowców, nauczycieli, pracowników placówek wspomagających wychowanie oraz działaczy samorządowych, pozarządowych i społecznych. Jednym z celów takich spotkań jest także impuls dla inicjatyw lokalnych w prawie miejscowym i inicjatyw ustawodawczych obejmujących systemowe programy profilaktyczne. Organizatorzy bowiem wychodzą z założenia, że spójny i wspólny przekaz oraz konsekwentne, w miarę jednomyślne działania dotyczące zapobiegania zachowaniom ryzykownym dzieci i młodzieży odniosą realny, pozytywny efekt.

Wybór tematów poszczególnych konferencji wynika z wcześniejszych badań i doświadczeń inicjatorów spotkań oraz potrzeb diagnozowanych w środowiskach

praktyków bezpośrednio odpowiedzialnych za realizację projektów i programów profilaktycznych. Ponadto rokrocznie prowadzona jest ewaluacja konferencji, która wskazuje, iż dobór treści jak i formy (naukowo-warsztatowej) obrad spełniają oczekiwania uczestników oraz poruszają ich najbardziej aktualne problemy zawodowe.

Druga konferencja w cyklu „Nowe wyzwania w szkolnej profilaktyce” odbyła się 12 czerwca 2015 roku. Poruszano na niej trzy tematy: ryzykowne zachowania związane z rozwojem psychoseksualnym, aktywnością dzieci i młodzieży w internecie oraz grami hazardowymi. Po oficjalnym otwarciu obrad przez Dziekana Wydziału Pedagogicznego AIK, dra Krzysztofa Biela SJ, uczestnicy wysłuchali krótki wykład ks. dra Marka Dziewieckiego na temat konieczności integrowania działań profilaktycznych w szkole, który poruszył kwestie dotyczące szkodliwej profilaktyki i różnych deprawatorów dziecięcej wrażliwości, wchodzących do szkół jako samowzwańcy profilaktycy. Następnie dr Szymon Grzelak omówił ogólnopolskie badania grup gimnazjalistów, które wskazują na potrzebę integracji działań w profilaktyce. Przedstawił też koncepcję siedmiu dźwigni profilaktyki czyli zasad, które wydają się mieć uniwersalny charakter w środowiskowej pracy zapobiegawczej i wychowawczej. Uczestnicy utwierdzili się w przekonaniu, że profilaktyka jako dziedzina wiedzy musi czerpać z dorobku wielu dyscyplin naukowych oraz doświadczeń ekonomistów i pracowników administracji państwowej.

Następnie dr Agnieszka Walendzik-Ostrowska precyzyjnie uporządkowała zachowania seksualne, które dla wielu pedagogów są trudne do diagnozowania i opisu. Owa trudność nie wiąże się tylko z warsztatem diagnostycznym, ale przede wszystkim z poczuciem i wiedzą na temat tego, co jest normą, a co nią nie jest. Ważne w tym wystąpieniu dla słuchaczy-praktyków były odniesienia do teorii seksuologii oraz psychologii rozwojowej.

Kolejne trzy wystąpienia dotyczyły niezwykle aktualnej kwestii w profilaktyce problematyki korzystania z internetu i gier hazardowych. Mgr Agnieszka Duda scharakteryzowała zjawisko hazardu oraz zdefiniowała pojęcia „hazard” i „gra hazardowa”. Odpowiedziała na pytanie, dlaczego pozornie błahе zachowania, takie jak granie „na fanty” albo „na pieniądze” lub też wysyłanie totolotka przy dziecku może być dla niego szkodliwe. Następnie dr Ewa Sowa-Behtane przeanalizowała problem uzależnienia od Facebooka, a mgr Roman Solecki, na podstawie swoich badań, omówił aktywność młodzieży w środowisku rodzinnym, rówieśniczym i szkolnym w korelacji z aktywnością w internecie.

Ostatnim elementem drugiej konferencji profilaktycznej były warsztaty: pierwszy, prowadzony przez A. Walendzik-Ostrowską dotyczył zachowań seksualnych w szkole, ich diagnozowania oraz postrzegania przez środowisko pedagogiczne. Drugi, realizowany przez mgr Monikę Borkowską-Żebrowską, omawiał współpracę szkół z Miejskim Centrum Profilaktyki Uzależnień (MCPU) oraz innymi instytucjami. Trzeci, prowadzony przez Tomasza Gubałę, uczestnicy dotyczył możliwości wykorzystywania gry profilaktycznej „CUDER” w zajęciach szkolnych, diagnozie, interwencji oraz integracji klasy.

Podsumowanie drugiej edycji było zarazem wstępem do opracowania koncepcji trzeciej konferencji. Organizatorzy przyjęli, iż profilaktyka to przede wszystkim działania wspomagające i uzupełniające wychowanie – nie tylko interwencja i reagowanie wówczas, kiedy pojawi się jakiś problem, ale wyprzedzanie problemów i zapobieganie im. Dyskusje w gronie uczestników ukierunkowane były na potrzebę zaakcentowania obszaru, w którym zaczyna się proces i wychowania, i profilaktyki, czyli rodziny. Zapobieganie bowiem zaczyna się w rodzinie. Ma początek wtedy, kiedy rodzina jest obecna, kiedy jej członkowie słuchają się wzajemnie, dbają o siebie, interesują się sobą, komunikują, zachęcają do dobrego działania. Silna, pozytywna więź rodzinna jest jednym z najmocniejszych czynników chroniących dziecko przed zachowaniami problemowymi i niebezpiecznymi będącymi wyzwaniem dla społeczeństwa i jednocześnie zagrożeniem dla jego zdrowia i życia. Co więcej: skoro zapobieganie zaczyna się w rodzinie, to warto w działaniach profilaktycznych skupiać się nie na dzieciach i młodzieży, ale na rodzinie jako wzajemnie powiązonym systemie, którego synergia może mieć o wiele większe znaczenie niż „osobny” wysiłek każdego z jej członków. W związku z powyższym przyjęto tytuł kolejnej konferencji, która odbyła się 3 czerwca 2016 r. w AIK: „Profilaktyka dla rodziny, rodzina dla profilaktyki”.

Trzecia edycja konferencji sprowadzała się głównie do wystąpień naukowych w panelu głównym i dwóch panelach tematycznych. W pierwszym, prowadzonym przez dr hab. Ewę Gurbę poruszano tematy fundamentalne, stanowiące podstawę do rozważania o udziale rodziny w działaniach profilaktycznych oraz jej znaczeniu dla wychowania i profilaktyki. Po powitaniu gości i krótkim wprowadzeniu w problematykę obrad przez Dziekana Wydziału Pedagogicznego AIK dra Krzysztofa Biela SJ oraz pomysłodawczynię cyklu konferencji dr Karolinę Kmieciak-Jusięę, wystąpił pierwszy prelegent, dr hab. Mariusz Jędrzejko. Wystąpienie rozpoczęło się alarmującymi statystykami: 20% polskich dzieci według najnowszych wyników badań wychowuje się poza pełną rodziną, a tylko 4,5% polskich dzieci żyje w rodzinach wielopokoleniowych, co stanowi ogromną dysproporcję w porównaniu z pokoleniem ich rodziców i dziadków. Prelegent opisał aktualne tendencje w wychowaniu, które mają znaczenie dla profilaktyki społecznej. Wskazał też na statystyki rozwodów w Polsce oraz inne zjawiska, zarówno biologiczno-rozwojowe (np. przyspieszenie temporalne widoczne w badaniach pediatrycznych, którego egzemplifikacją jest fakt, że 13-latka wygląda na 18-latkę), jak i ekonomiczne (czyli skutki ekspansywności gospodarki rynkowej, zjawisko „kupowania” uległości dzieci przez dorosłych oraz takie zachowania ryzykowne jak hazard, pracoholizm oraz zjawisko samoorganizacji czasu wolnego dziecka przez aktywność w mediach społecznościowych, grach, przestrzeni wirtualnej całkowicie poza kontrolą rodziców i w nieograniczonym czasie). Zachowania atomizacyjne dziecka to zdecydowanie nowe wyzwanie dla szkolnej profilaktyki. Współcześnie też widoczna jest w wynikach badań tendencja do występowania większej liczby zachowań ryzykownych wśród młodzieży niż jeszcze 10 lat temu, a średni wiek „eksperymentatorów” to

14 lat, przy czym następuje „wyrównanie” w podejmowaniu zachowań ryzykownych przez obie płcie, bowiem wśród dziewcząt notuje się systematyczny wzrost podejmowanych zachowań ryzykownych.

Następnie wystąpił dr hab. Krzysztof Wojcieszek, który w interdyscyplinarny sposób scharakteryzował relacyjne czynniki chroniące w rodzinie. Podkreślał przede wszystkim znaczenie pozytywnej obecności rodziny w wychowaniu i profilaktyce. Należy bowiem zawsze brać pod uwagę kontekst zachowań człowieka oraz jego wielowymiarowość. Prelegent zwrócił uwagę, że nie powinno się dosłownie rozumieć pojęć i zjawisk w profilaktyce. Jeśli dane wyniki badań wskazują na negatywny wpływ relacji rówieśniczych, nie znaczy to, iż należy tych relacji unikać. Pokazał też słuchaczom jak ważne jest patrzenie na zjawiska społeczne w sposób zintegrowany, z różnych perspektyw oraz ile treści profilaktycznych możemy znaleźć w pozornie z profilaktyką niezwiązanych publikacjach. W podobnym tonie wygłosił swój referat dr hab. Krzysztof Ostaszewski, który w szczegółowy sposób zapoznał uczestników konferencji z programem profilaktycznym „Domowi Detektywi” oraz wskazał na potrzebę zmiany myślenia o rodzicach w szkole. Omawiając ewaluację programu nawiązał do koncepcji czynników ochronnych i czynników ryzyka w kontekście wsparcia rodziny i jej uczestnictwa w życiu młodych ludzi.

Następni prelegenci poruszali tematy związane z obszarem kompetencji profilaktycznych i pedagogizacji rodziców. Ksiądz dr Marek Dziewiecki nawiązał do osoby profilaktyka w relacji z rodziną, ukazując jak winien on rozmawiać z dorosłymi oraz w jaki sposób można rodziców motywować do pracy profilaktycznej.

Doktor Anna Błasiak skoncentrowała się na pojęciu wspólnoty rodzinnej i kultury pedagogicznej rodziców. Pojęcie to, szeroko definiowane na łamach literatury pedagogicznej i psychologicznej, jest obecnie bardzo modne na szkoleniach i kursach nakierowanych na budowanie kompetencji rodzicielskich. Często jednak bywa interpretowane zbyt wąsko i metodycznie, podczas gdy zawiera w sobie całe spektrum wiedzy, światopoglądu, umiejętności praktycznych i nastawień emocjonalnych nie tylko rodziców wobec dzieci, ale również wzajemnych relacji między wszystkimi członkami rodziny (Misiorny-Fitz 1980, s. 228).

Doktor Agnieszka Barczykowska przedmiotem swojego wystąpienia uczyniła rodzinę w procesie resocjalizacji nieletnich. W referacie zwróciła uwagę, że w procesie resocjalizacji młodego człowieka rodzina jest elementem marginalizowanym i właściwie nieobecnym. W diagnozie niedostosowania społecznego nieletnich rodzina to podstawowy obszar tak w zakresie struktury, postaw rodzicielskich jak i relacji interpersonalnych. Natomiast w zaplanowanym po diagnozie procesie oddziaływań terapeutycznych czy resocjalizacyjnych rodzina jest nieobecna, gdyż oddziaływania koncentrują się na samym młodym człowieku. W doświadczeniach amerykańskich i zachodnioeuropejskich, gdzie stosowane są różne odmiany *multisystemic therapy*, rodzina jest elementem podstawowym, a wszyscy jej członkowie objęci zostają oddziaływaniami wspierającymi, edukacyjnymi i terapeutycznymi (Stańdo-Kawecka 2009, s. 162; Kuształ 2011, s. 38).

Popołudniowe panele tematyczne dotyczyły rozwoju kompetencji rodzicielskich oraz profilaktyki rodzinnej w szkole i środowisku lokalnym. W pierwszym zaznaczono kwestie kompetencji miękkich rodziców oraz nowoczesne strategie w działaniach profilaktycznych, koncentrujące się na dorobku psychologii pozytywnej. Omówiono też badania dotyczące postaw matek i ojców w rodzinach polskich i francuskich licealistów.

Drugi panel poświęcony był znaczeniu współpracy różnych środowisk wychowawczych w działaniach profilaktycznych w szkole i środowisku lokalnym. Prelegenci dzielili się doświadczeniami z prowadzonych przez siebie i zespoły profilaktyków działań i programów edukacyjnych i profilaktycznych realizowanych w szkołach i środowiskach lokalnych. Doktor Małgorzata Kozak w wystąpieniu „Przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci w programach profilaktycznych oraz procedurach szkolnych i innowacjach profilaktycznych skierowanych do rodziców” zaprezentowała wyniki przeprowadzonego programu pilotażowego w zakresie podnoszenia poziomu bezpieczeństwa dzieci w szkole i przedszkolu oraz zaproponowała dyskusję nad problemami i możliwościami związanymi z wdrażaniem innowacji wspierających kompetencje wychowawcze rodziców. Doktor Ewa Sowa-Behtane omawiała zasady i specyfikę pracy profilaktycznej z rodzinami odmiennymi kulturowo. Powołując się na badania statystyczne wskazała na rosnącą liczbę rodzin wielokulturowych w Małopolsce, a tym samym określiła obszar potencjalnych i już realnych wyzwań dla profilaktyki w środowiskach szkolnych dzieci pochodzących z takich rodzin oraz w środowiskach lokalnych, gdzie rodziny wielokulturowe przechodzą proces adaptacyjny.

Prelegenci-praktycy Katarzyna Ciszewska i Tomasz Gubała zaprezentowali programy profilaktyczne skierowane równocześnie do dzieci i rodziców, nakierowane na budowanie „zdrowych” relacji interpersonalnych między rodzicami a dziećmi.

Organizatorzy i pomysłodawcy konferencji uważają, że w obliczu namnażania się problemów wychowawczych, rozwojowych oraz ryzykownych zachowań dzieci i młodzieży, takich jak wczesna inicjacja alkoholowa, narkotykowa, seksualna czy też uzależnienia (w tym behawioralne) należało zwrócić się ku rodzinie z refleksją nad jej dzisiejszymi zadaniami i funkcjami. Dziś, w XXI wieku, w pędzącej lawinie zmian społeczno-kulturowych i ekonomiczno-politycznych zdarza się, że w rozmaitych gremiach medialnych kreatorów życia społecznego rodzina nie jest już przedstawiana jako najważniejsza wspólnota egzystencji człowieka. Uczestnicy konferencji – nie tylko prelegenci – ale także osoby zabierające głos w dyskusjach panelowych i kularowych zdecydowanie podkreślali konieczność aktywności środowisk naukowych i środowisk praktyków: nauczycieli, pedagogów szkolnych, profilaktyków środowiskowych oraz zaangażowanych rodziców w obszarze profilaktyki społecznej.

Obie konferencje stały się po raz kolejny platformą wymiany myśli, doświadczeń i przeżyć uczestników zaangażowanych w zapobieganie zachowaniom ryzykownym, promowanie zdrowego stylu życia oraz dobrostan dzieci i młodzieży.

Bibliografia

- [1] Kuształ J., 2011, *Europejskie tendencje w zapobieganiu przestępczości nieletnich*, „Pro-bacja”, nr 4.
- [2] Misiorny-Fitz M., 1980, *Kultura pedagogiczna rodziny*, [w:] *Metodologiczne problemy badań nad rodziną*, (red.) Tysza Z., Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- [3] Stańdo-Kawecka B., 2009, *Zapobieganie przestępczości nieletnich w świetle Evidence-based Policy*, [w:] *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, (red.) Hofmański P., Waltoś S., Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.